

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Počátky základního vzdělávání v Českobudějovickém kraji

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Autor práce: Monika Reitingerová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: kombinovaná

Ročník: III.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum 14. března 2012

Monika Reitingarová

Děkuji své vedoucí bakalářské práce PhDr. Zuzaně Svobodové Ph.D. za cenné rady připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 ŠKOLSTVÍ NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	8
1.1 Počátky školství.....	8
1.2 Vznik Univerzity Karlovy	10
1.3 Zlatý věk církevního školství	10
1.4 Jan Ámos Komenský a jeho pedagogický systém.....	12
1.4.1 Pojetí počáteční školy v díle J. A. Komenského.....	12
1.5 Marie Terezie.....	14
1.6 Reforma elementárního školství.....	15
1.7 České školství za první republiky.....	16
1.8 Školství v ČSR po 2. světové válce (1945–1989)	16
1.9 Současné školství.....	17
2 VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ ELEMENTÁRNÍCH ŠKOL	18
2.1 Vzdělávání učitelů – historie	18
2.2 Počátky učitelského vzdělávání v Českých Budějovicích.....	21
3 ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH.....	22
3.1 Stručná historie města České Budějovice.....	22
3.2 Školství v Českých Budějovicích	23
3.3 Městské školy	25
3.3.1 Typy městských škol	25
3.4. Městské školy v Českých Budějovicích	26
3.5 Obecné školy	28
3.6 Vyučovací předměty na obecných školách v letech 1869–1920.....	29
3.6.1 Výuka čtení	29
3.6.2 Výuka psaní	30
3.6.3 Výuka počtů	30
3.6.4 Výuka kreslení	30
3.6.5 Výuka zpěvu	31
3.6.6 Výuka přírodopisu	31
3.6.7 Výuka zeměpisu, přírodopisu a dějepisu	31
3.6.8 Výuka náboženství.....	32

3.6.9 Výuka ručních prací.....	32
3.6.10 Výuka tělesné výchovy.....	32
3.7 Obecné školy v Českých Budějovicích	32
3.8 Matiční škola	34
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	39
TIŠTĚNÉ:	39
PRAMENY:	41
ELEKTRONICKÉ:.....	41
SEZNAM PŘÍLOH.....	42
PŘÍLOHA I.....	43
PŘÍLOHA II.....	44
PŘÍLOHA III.....	45
PŘÍLOHA IV.....	46
PŘÍLOHA V.....	47
PŘÍLOHA VI.....	48
ABSTRAKT.....	49
ABSTRACT.....	50

ÚVOD

„Cílem vzdělání a moudrosti je, aby člověk viděl před sebou jasnou cestu života, po ní opatrně vykračoval, pamatoval na minulost, znal přítomnost a předvídal budoucnost.“

Jan Ámos Komenský

Naše základní školství má velmi starou historii. Je to již řada let, co u nás začaly vznikat první triviální školy kladoucí si za cíl naučit děti ve věku 6–12 let třem základním dovednostem čtení, psaní a počítání. Od té doby se systém elementární výuky nemálo zdokonalil, a to především díky nashromážděným zkušenostem celých generací učitelů, kteří hledali a objevovali stále nové a účinnější metody výuky.

Pro téma své bakalářské práce jsem si zvolila „Počátky základního vzdělávání v Českobudějovickém kraji“. Vybrala jsem období od úplného vzniku školství v Českých Budějovicích tj. od konce 14. století do začátků 19. století. Podle mě se jedná o jednu z nejzajímavějších částí historie vzdělání v našem městě, o které jsem nikde nemohla získat více informací (internet a knihovna). A protože se ve svém volném čase o historii města i školství zajímám, myslím si, že by má bakalářská práce mohla poskytnout ucelený pohled na vývoj nejen místního školství. Na mou práci je možné plynule navázat a to pokračováním historie v dalším období, nebo například jak fungovalo školství ve stejném časovém období, ale na vyšším stupni vzdělání.

Cílem práce je seznámit a stručně informovat čtenáře o vývoji školství na českém území, které začalo od 10. století po příchodu Konstantina a Metoděje do doby současného školství. Dále podat komplexní pohled na počátky základního školství v Českých Budějovicích, které sahají až od 14. století.

Dějiny českého školství na našem území jsou pestré a plné událostí, které pomáhaly utvářet současnou podobu našeho školství. Ve své bakalářské práci se zaměřuji na tento vývoj, který rozdělují do patřičných časových období. Dále pojednávám o počátcích školství v Českých Budějovicích. Jednu kapitolu věnuji vzdělávání učitelů elementárních škol. Zmiňuji též historické předměty vyučované na obecných školách v letech 1869–1920.

Osnovu své práce rozdělují do tří kapitol. V první kapitole popisují školství na českém území. Tuto kapitolu člením do dalších podkapitol, kde se snažím podrobně

seznámit s vývojem školství až do současnosti. V další podkapitole se zaměřuji na představitele pedagogického systému Jana Ámose Komenského, jehož jedna z hlavních myšlenek a vizí bylo poskytnout určitý stupeň vzdělání všem lidem na světě, bez ohledu na pohlaví, rasu a společenské postavení. V další části se zmíním o reformách Marie Terezie, která zavedla první povinnou školní docházku a vydala všeobecný školní řád. Ve druhé kapitole se věnuji vzdělávání učitelů elementárních škol. Třetí a závěrečnou kapitolu zaměřím na školství v Českých Budějovicích především na vznik a vývoj městských a obecných škol. V jedné části kapitoly podávám stručný obsah historie města České Budějovice. V další podkapitole uvádím přehled historicky vyučovaných předmětů na obecných školách. Poslední část kapitoly završím vznikem Matiční školy, která byla založena na konci 19. století na popud Augusta Zátky.

Primárním zdrojem pro informace o školách a školství jsou archivní prameny uložené ve Státním okresním archivu České Budějovice v ulici Rudolfovská a Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích.

1 ŠKOLSTVÍ NA ČESKÉM ÚZEMÍ

Školství v českých zemích má velmi dlouhou tradici. První školy vznikly hned na počátku existence českého státu, po příchodu Konstantina a Metoděje v 10. století. Nejstarší školou byla zřejmě pražská katedrální škola, zřízena po vzniku biskupství roku 973.¹ První doložené latinské školy jsou z roku 1068 v Praze u sv. Víta a 1073 v Olomouci. O vzdělávání dětí rozhodovali rodiče, důležité bylo i společenské postavení rodiny. Jediným poskytovatelem vzdělání byla církev. Přestože nebyla příliš oblíbená, byla jediná, kdo mohl vzdělání poskytovat. Vzdělání bylo rozděleno dle pohlaví. Vyšší vzdělání náleželo pouze mužům, kteří se vzdělávali světsky (boj, jízda na koni, stolování) a duchovně (gramatika). Ženy byly vzdělávány ryze prakticky – učily se vařit, vyšívát, vychovávat děti.

1.1 Počátky školství

Po uznání křesťanství státním náboženstvím bylo potřeba vychovat dostatečný počet duchovenstva. Tento úkol měly plnit nové kategorie škol zakládané při kláštorech a kostelích. Střediskem vzdělanosti se staly kláštery, které byly významnými ohnisky vzdělanosti a místem výuky příslušníků knížecí rodiny.² Hlavním nedostatkem těchto škol bylo ale nedbání skutečných potřeb praxe, výuka pouze v latině, nedbání národních jazyků a opomíjení tělesné kultury. Forma převládala nad obsahem. Učilo se výhradně mechanicky, důraz byl kladen na pamětní učení. Učitel pouze předříkával a diktoval, žáci po něm opakovali a zapisovali. Pro všechny předměty byly ustálené učebnice, které v encyklopedické formě shrnovaly potřebné vědění.

Kázeň byla velmi přísná. Tělesné tresty, posty, stravování se psy a bití se staly součástí denního pořádku. Nejčastějším a nejúčinnějším nástrojem na udržení kázně nezbedného žactva byla učitelova hůl nebo metla. Dalším oblíbeným trestem bylo tzv. „signum“. Byla to tabulka, na které bylo napsáno nebo namalováno něco posměšného. Často se používalo i signum v podobě oslí hlavy namalované na zdi. Pod oslí hlavou musel žák za trest sedět nebo stát. Pro odrostlejší žáky byl určen navíc trest zavření do

---

¹ Srov. KRÁLÍKOVÁ, M.; NEČESANÝ, J.; SPĚVÁČEK V. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*, s. 13.

² Srov. VACÍNOVÁ, T. *Dějiny vzdělávání od Antiky po Komenského*, s. 78.

komory. Ve školách však nechyběla ani zábava. Bylo dovoleno hrát kostky, závodit v běhu, házet kamením aj.³

Pro své poslání byli na těchto školách připravováni pouze kněží, později se otevřely i ostatním žákům.

Klášterní školy

Klášterní školy zajišťovaly vzdělání řádových mnichů a šlechticů, vyučovala se zde gramotnost, výcvik ve zpěvu a základ středověké vzdělanosti.⁴ Na českém území se objevují po příchodu benediktýnů. Škola se rozdělila na školu vnitřní pro hochy žijící v klášteře a na školu vnější pro docházející. Vyučovalo se latinsky a kromě náboženství a církevních předmětů (klášterní disciplína, studium kanonických textů, církevní etika) také předměty trivia (gramatika, dialektika, rétorika) a quadrivia (astronomie, matematika, fyzika a múzika). Školy poskytovaly všechny tři stupně vzdělání od elementárního přes střední až po vysoké. Školu řídil správce, který se nazýval magister principalit.⁵

Katedrální školy

Katedrální školy zajišťovaly přípravu světských kněží a vznikaly v sídlech diecézních biskupů při katedrálách. Často byly označovány jako školy biskupské. První katedrální školou u nás byla škola při sv. Vítu v Praze, která vznikla po zřízení pražského biskupství. Vyučující kněze řídil magister scholárům a jeho podřízený rektor. V roce 776 vydal biskup Chrodegang v Mětách organizační řád pro katedrální školy.

Farní školy

Elementární vzdělání bylo poskytované na nejnižším typu církevních škol, na škole farní. Učilo se zde nejen katechismu, ale i čtení, psaní a zřídka počtům, což bylo důležité pro praktický život. Do farní školy se většinou chodilo od pondělí do soboty a učilo se dopoledne. Délka vyučovací hodiny se měřila přesýpacími hodinami.

---

³ Srov. VACÍNOVÁ, T. *Dějiny vzdělávání od Antiky po Komenského*, s. 78.

⁴ Srov. MATĚJKOVÁ, M. *Vývoj školské správy na našem území*, s. 8.

⁵ Srov. VACÍNOVÁ, T. *Dějiny vzdělávání od Antiky po Komenského*, s. 81.

1.2 Vznik Univerzity Karlovy

První univerzity vznikly postupným sloučením z původních církevních škol katedrálních se světskými školami odbornými. Na počátku každé univerzity stojí svobodná vůle učitelů i studentů sdružit se do cechovní organizace a poskytovat teologickou, lékařskou nebo právnickou průpravu.

Významnou událostí v historii školství v českých zemích bylo založení pražské univerzity roku 1348 panovníkem Karlem IV. V době středověku to znamenalo rozkvět vzdělanosti pro naše země. Pražské vysoké učení patřilo mezi přední v Evropě, jak svou úrovní, tak počtem profesorů a studentů. K založení pražské univerzity došlo díky dvěma důležitým listinám. První z nich bylo „Privilegium papeže Klimenta VI.“, vydané roku 1347, druhá listina byla vydána pod „Zlatou bulou císařskou“ roku 1348. Univerzita měla čtyři fakulty (artistickou, právnickou, medicínskou a teologickou).⁶ V roce 1351 měla nová univerzita již první promoci a posluchačům byly tedy slavnostně uděleny akademické hodnosti (bakalář, mistr a doktor).

1.3 Zlatý věk církevního školství

Na přelomu 15. a 16. století se začíná rychle šířit gramotnost, dovednost čtení a psaní. Každý má právo číst si z Bible. Rok 1628–1774 je nazýván „Zlatý věk církevního školství u nás“. V oblasti školství se začaly uplatňovat katolické řády především jezuitské a piaristické.

Jezuitský řád se zabýval především vyšším školstvím. Zakladatelem Jezuitského řádu, známého rovněž jako Tovaryšstvo Ježíšovo, byl Ignác z Loyoly.⁷ Byly založeny husté sítě gymnázií a také vysoká škola Klementinum. Školy byly zdarma a mohli zde studovat i nekatolíci. Výrazným představitelem jezuitského řádu v naší zemi byl historik, pedagog a vlastenec Bohuslav Balbín.⁸ Ještě před koncem 16. století spravovali jezuité celkem 36 gymnázií a měli již na 700 žáků. Jezuitské koleje byly v Brně,

---

⁶ Srov. CHMELÍK, L. *Vývoj školské správy na našem území*, s. 7.

⁷ nar. 1494 v Baskicku, kde také roku 1556 zemřel. Byl duchovním otcem a spoluzakladatelem Tovaryšstva Ježíšova (jezuitů) a jeden z největších křesťanských mystiků. Vyvinul též metodu duchovních cvičení, které mají sloužit k očistě ducha.

⁸ nar. 1621 v Hradci Královém – zemřel roku 1688 v Praze. Byl český literát, historik, kněz, zeměpisec a pedagog. Jako jezuita se účastnil rekatolizace. Patří mezi nejvýznamnější osobnosti českého baroka.

Krumlově, J. Hradci, Chomutově, Uherském Hradišti, Jihlavě, Telči, Znojmě.⁹ Rozvíjelo se dívčí vzdělávání, zanikaly městské školy a začali se vzdělávat učitelé. Mění se obsah vzdělávání (reálie, přírodní vědy, latina a literatura). Jezuité spravovali a řídili semináře pro přípravu kněží, internátní školy pro šlechtice, působili na teologických a filozofických fakultách, působili jako domácí učitelé, ale především řídili a vydržovali koleje a školy latinské s filozofickým kurzem. Vyučovacím jazykem byla latina, dále pak řečtina a hebrejščina.¹⁰ Velký důraz byl kladen na vyučování náboženství a náboženská cvičení. Jezuité vyučovali názorně, zájem o studium podporovali častými soutěžemi. Kladem jezuitského působení byla především výuka tělesné výchovy, které věnovali velkou pozornost.¹¹ Jezuité vtiskli českému školství nebyvalý řád a to bezplatný školský systém, který spojoval studium lidských i božských věd. Roku 1773 se osvícenci zasadili o odchod jezuitského řádu, který byl posléze papežem zrušen. Tímto okamžikem začínají vznikat moderní školské soustavy, moderního obsahu vzdělávání.¹²

Vedle jezuitského řádu od roku 1631 působil v českých zemích i řád piaristů. Zakladatelem se stal kněz Josef Kalasanský.¹³ Jejich školství bylo na dlouhou dobu prakticky jediným konkurentem jezuitského školství. Ostatní řády se v oblasti školství uplatňovaly jen nepatrně. Například benediktini v Broumově, minorité v Pardubicích, premonstráti v Žatci apod. Piaristé oproti jezuitům věnovali pozornost i nižšímu školství, kde vyučovali v mateřském jazyce a jejich školy byly přístupny i nemajetným žákům. Vyznačovali se mírností a laskavostí. Nejvýznamnější piaristické koleje byly v Litomyšli a Mikulově.¹⁴

Pokud bych chtěla shrnout školství této kapitoly, tak se nelze ubránit trpkému zklamání. Všechny slibný vývoj školství upadá. Hnutí humanistické i reformační zklamalo jak nábožensky, vědecky tak i národnostně. Nejvíce se změny dotkly školství. Navenek sice přibývalo škol, uvnitř však škola trpěla vážnými nedostatky. V nejhorším stavu bylo školství obecné. Úroveň škol nebyla jednotná a vše záviselo na učitelích, kterými byli častěji buď kostelníci, zblhlí studenti univerzity, vojáci nebo řemeslníci, pekaři i hrnčíři. Učili metodou nápodoby a memorování s otrockou kázní. Často neměla

---

⁹ Srov. VACÍNOVÁ, T. *Dějiny vzdělávání od Antiky po Komenského*, s. 166.

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 162.

¹¹ Srov. HORÁK, J.; KRATOCHVÍL, M. *Nástin dějin pedagogiky*, s. 61.

¹² Srov. VESELÁ, Z. *Vývoj českého školství*, s. 18.

¹³ nar. 1556 v Peralta dela Sal – zemřel roku 1648 v Římě. Byl římskokatolický kněz, zakladatel a první generální představený řádu piaristů, svatořečený v roce 1747.

¹⁴ Srov. HORÁK, J.; KRATOCHVÍL, M. *Nástin dějin pedagogiky*, s. 61.

škola ani vlastní budovu, učilo se doma u učitele. Dozor nad školstvím nebyl žádný. Nejvíce však uškodily školství léta válečná: třicetiletá válka, vpády Turků i Uhrů. Nevzdělanost rostla.

1.4 Jan Ámos Komenský a jeho pedagogický systém

Největším představitelem nového pojetí vzdělání byl Jan Amos Komenský.¹⁵ Velikost Komenského spočívá především v systematickém a důkladném zpracování. Rozvinul principy přirozeného, nenásilného, radostného a důkladného vzdělávání a výchovy všech od útlého věku až do dospělosti.¹⁶ Považoval všechny lidi za sobě rovné. Komenský byl jeden z prvních, který požadoval vzdělání všech. Pro Komenského je celý svět školou a příroda otevřenou knihou. Proto je potřeba, aby se všichni učili všemu (v rodině, ve škole, v obci, ve státě). Zdůraznil potřebu znalostí o přírodě a lidské práci (fyzika, geografie, historie, mateřský jazyk, cizí živý jazyk), dále výchovu mravní, výchovu k tvůrčímu uplatnění člověka ve společnosti. Jeho největším přínosem pro školství byl vznik počátečních škol.

1.4.1 Pojetí počáteční školy v díle J. A. Komenského

Počáteční škola je školou, již se počíná veřejné vzdělávání dítěte. Komenský tuto školu nazývá školou obecnou. Je šestiletá, bez vnitřního členění na stupně. Odpovídá tedy dnešní základní škole. Komenský rozdělil školy na: klín mateřský, škola obecní preceptorská, škola latinská, akademie a peregrinace (cestování).¹⁷ Cílem všech těchto škol je vychovat člověka k moudrosti, mravnosti a zbožnosti.

Škola obecná je v rámci navrhovaného systému škol Komenským pojata jako škola, jejímž cílem je poskytnout veškeré mládeži vzdělání, které bude potřebovat po celý život.

---

¹⁵ nar. 1592 na jihovýchodní Moravě – zemřel roku 1670 v Amsterdamu. Byl posledním biskupem Jednoty bratrské, český teolog, filosof, pedagog a spisovatel.

¹⁶ Srov. VACÍNOVÁ, T. *Dějiny vzdělávání od Antiky po Komenského*, s. 195.

¹⁷ Tomuto pojetí odpovídá zhruba dnešní dělení: klín mateřský = mateřská škola, škola obecní = základní škola, latinská škola = střední škola, akademie = vysoká škola.

Tento obecný cíl je konkretizován ve 12 učebních předmětech, které počtem i pojetím významně převyšují návrh z roku 1632:¹⁸

- Čtení a psaní – čitelné, rychlé a správné podle gramatických pravidel, která mají být podána srozumitelně a hojně procvičena;
- počítání, měření, zpěv, pamětní osvojení žalmů a církevních písní, Písmo, etika (pravidla a příklady jednání), základy politiky a občasných nauk, základy historie, zeměpisu a astronomie;
- pracovní výchova – má poznávací i prognostickou hodnotu.

Základ všeobecného vzdělání může být rozvíjen na školách vyšších a být přípravou pro život. Stanoveného cíle má být dosaženo prostřednictvím tříd, knih a vhodně zvolené metody. Komenský navrhuje, aby třída tvořila organický celek, kde se všichni žáci budou vyučovat témuž učivu tzv. „princip hromadného vyučování“.¹⁹

Z Komenského úvah o počáteční škole jsou cenné zejména tyto myšlenky:²⁰

- a) Počáteční škola je součástí jednotného školského systému, vzdělání navazuje na vzdělání v rodině;
- b) je určena veškeré populaci a mají ji navštěvovat všechny děti bez rozdílu původu, sociálního postavení, národnosti a pohlaví;
- c) počáteční škola je škola vyučující mateřským jazykem dětí;
- d) počáteční škola má být dětem potěšením a hrou, místem samostatných činností.

Komenský je skutečný zakladatel moderního školství, neboť mu vděčíme za současnou organizaci školního roku, za systém hromadného vyučování, za soustavu všeobecně vzdělávacích předmětů i za pravidla regulující vnitřní chod školy.

---

¹⁸ Srov. VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*, s. 22.

¹⁹ V jedné místnosti se učili žáci různého věku, každý pracoval na svém úkolu. Žáci byli rozděleni do skupin a každá skupina pracovala pod vedením jednoho učitele.

²⁰ Srov. VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*, s. 26.

1.5 Marie Terezie

Velký zlom nastal v roce 1774, kdy Marie Terezie²¹ zavedla všeobecnou vzdělávací povinnost pro děti poddaných. Vznikl také všeobecný školní řád, který se věnoval zřízení a zařízení škol, správě škol, dozoru nad školami, povinnostem a právům, postavení a vzdělání učitele, problematice vyučovacích metod, zkoušek či školní kázně. Řád zaváděl školské instituce, jejichž návštěva nebyla bezplatná, přičemž děti z chudých rodin byly zproštěny povinnosti finančního vyrovnání za školní docházku. Tímto řádem byly zavedeny tři základní druhy škol, jejich popis najdete níže v tabulce.²²

Tab. 1 „Tři základní druhy škol za reformy Marie Terezie“

Školy	
Triviální	Byly zřizovány při venkovských farách. V jedné třídě vyučoval jeden učitel a vedle náboženství a trivia (čtení, psaní a počty) vyučoval také základům hospodaření. Děvčata se navíc musela učit šít a plést. Triviální školy měly jednu až dvě třídy a žáci byli děleni do oddělení.
Hlavní	Zřizovány při farách či zrušených kláštřích v okrese či obvodu. Působili zde tři až čtyři učitelé, kteří vyučovali jak rozšířenému náboženství, tak i učivu triviálních škol. Dle řádu mělo být v těchto školách vyučováno i základům latiny, psaní dopisů, kreslení, zeměměřičství, vedení domácího hospodaření a počátečním znalostem zeměpisu i dějepisu. Školy měly připravovat děti pro práci v zemědělství, řemeslech nebo pro vojenskou dráhu.
Normální	Zřizovány v každé provincii, kde se nacházela školská komise. Dávala vzor (normu) všem školám v zemi. Zde byla vzdělávána nejen mládež, ale byly zde pořádány i vzdělávací kurzy metodní pro učitele. Vedle náboženství se zde vyučovalo předmětům hlavních škol, slohu, latiny, dále přírodopisu, zeměpisu, dějepisu, stavitelství a zeměměřičství, mechanice, ale i kreslení. Byl kladen důraz na přípravu pro praktický život.

Za své vlády Marie Terezie zreformovala všechny stupně školství. Důvody všech těchto změn byly samozřejmě ekonomické. Jde o elementární školství, kde se vyučovalo:

²¹ nar. 1717 ve Vídni, kde také roku 1780 zemřela. Byla jedinou vládnoucí ženou na českém trůně. Marie Terezie byla zcela mimořádnou ženou, která se stala panovnicí evropského formátu. Byla vitální, pracovitá a ctizádostivá, vyznala se v mnoha oblastech státní správy, orientovala se v hospodářství, válečnictví a administrativě. Hovořila německy, italsky a francouzsky, dobře ovládala španělštinu a latinu.

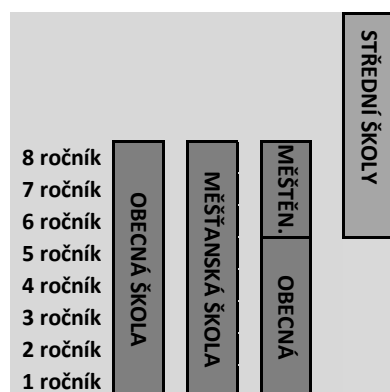
²² Srov. KASPER, T.; KASPEROVÁ, D. *Dějiny Pedagogiky*, s. 85–86.

hromadné vyučování, pospolné čtení (všichni stejný text), tabelární metoda (učebnice nebyly, učitel sestavoval shrnující tabulku), písmenková metoda a katechetická metoda (metoda otázek a odpovědí). Toto elementární školství zůstalo v platnosti až do roku 1869.

1.6 Reforma elementárního školství

14. května 1869 byla provedena základní reforma elementárního školství. Byl vydán takzvaný Hasnerův zákon (Nový říšský školní zákon), který měl dvě části. V první části zákona došlo k zavedení školy obecné a měšťanské, dále učitelské ústavy osmileté školní docházky, významně byl rozšířen obsah vzdělání a taktéž byla stanovena pravidla ekonomického a sociálního zabezpečení učitelů. Druhá část zákona se zabývala navštěvováním školy. Povinná školní docházka počínala dokončeným šestým rokem a trvala do dokončeného čtrnáctého roku.

V obrázku níže vidíme systém povinné školní docházky, který vznikl až po roce 1869 a bylo ho možno uskutečnit trojím způsobem. Měšťanské školy byly zřízeny jako osmileté, jako tříleté samostatné nebo jako tříleté spojené s pětiletou obecnou školou. Jak škola obecná tak i měšťanská dávala poměrně ukončené vzdělání bez předpokladů k dalšímu studiu. To znamená, že jedinou cestou k vysokoškolskému vzdělání bylo studium na střední škole.

Obr. 1 „Školský systém v Rakousko-Uhersku a také u nás po roce 1869, který byl až do roku 1945 nezměněn“.²³

²³ Srov. VALIŠOVÁ, A.; KASÍKOVÁ, H. a kol., *Pedagogika pro učitele*, s. 75.

1.7 České školství za první republiky

Po vzniku samostatného československého státu zůstaly v platnosti školské zákony z období Rakouska-Uherska. Na rozvoji školství se podílel také tehdejší prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Roku 1919 byl zrušen celibát učitelek, dochází k zakládání a rozvoji českých škol v pohraničí a k rozvoji školství na Slovensku. V roce 1922 vznikl Malý školský zákon,²⁴ který zavedl osmiletou školní docházku po celém území, zrušil úlevy ve školní docházce a zavedl nové učební předměty: občanskou nauku, ruční práce pro chlapce a domácí nauky pro dívky. Dále obnovoval povinnost výuky tělesné výchovy. V důsledku tohoto zákona došlo k rozvoji všech typů škol a k výstavbě školních budov.

1.8 Školství v ČSR po 2. světové válce (1945–1989)

Po druhé světové válce došlo na území ČSR k obnově našeho školství. Pro školy všeobecně vzdělávací byly vydány nové učební plány, učební osnovy a učebnice. Dekretem prezidenta republiky z října roku 1945 bylo zavedeno vysokoškolské vzdělání a v roce 1946 byly zřízeny pedagogické fakulty. Školský systém byl převzat z první republiky, již v dubnu roku 1953 však dochází k jeho výrazné změně. Školní docházka se zkrátila na 8 let nebo na osm postupných ročníků jedenáctileté střední školy. Zákonem roku 1960 byla povinná školní docházka prodloužena na devět let a zakotvila zde současná struktura škol. Byly zřízeny základní devítileté školy (ZDŠ), Střední všeobecně vzdělávací školy (SVVŠ) které se v roce 1968 přejmenovaly na gymnázia.²⁵ V roce 1984 proběhla reforma a byl vydán zákon o jednotné škole, kdy se Československé školství podle něho dělilo na: školy mateřské (pro děti 3–6 leté), školy I. stupně – školu národní (pět ročníků), školy II. stupně – školu střední (čtyři ročníky), školy III. stupně – čtyřletá gymnázia a školy odborné. Povinná školní docházka byla stanovena pro děti od 6 do 15 let.

---

²⁴ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na Jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 127.

²⁵ Srov. HORÁK, J.; KRATOCHVÍL, M. *Nástin dějin pedagogiky*, s. 105.

1.9 Současné školství

Po revoluci roku 1989 prošlo školství dalšími proměnami a vedle státních škol vznikala i řada alternativních škol: školy církevní, waldorfské, montessoriovské, daltonské, angažované učení, škola hrou, zdravá škola, otevřená škola.

Od roku 1990 lze povinnou školní docházku plnit nejen na základní škole, ale také na gymnáziu. Od roku 2001 se pro děti ze socio-kulturně znevýhodňujícího prostředí v posledním roce před započítáním povinné docházky zřizují tzv. přípravné třídy v mateřských nebo základních školách (od roku 2005 pouze na základních školách).

Od školního roku 2003/04 byl postupně zvyšován počet hodin na druhém stupni s cílem sladit jej s počtem hodin na nižším stupni víceletých gymnázií. V roce 2004 byl s platností od ledna 2005 schválen nový školský zákon, který zavedl nový, dvoustupňový systém přípravy kurikula - školy mají možnost profilovat se prostřednictvím vlastního školního vzdělávacího programu, který vychází ze závazného dokumentu, rámcového vzdělávacího programu. Další významnou změnou je preference integrovaného vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a upuštění od striktně odděleného speciálního školství, i když nadále existují školy a třídy určené přímo těmto žákům. Zákon také umožnil odůvodněné individuální (domácí) vzdělávání žáků prvního stupně základní školy. Omezil několikanásobné opakování ročníků v rámci jednoho stupně a zavedl tzv. výstupní hodnocení žáků na konci základního vzdělání.

V školním roce 2006/07 byla zavedena povinná výuka cizího jazyka již od 3. ročníku ve shodě s Národním plánem výuky cizích jazyků.

2 VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ ELEMENTÁRNÍCH ŠKOL

Úroveň vzdělání učitelů byla a je rozmanitá. Podle arcibiskupské instrukce z roku 1697 měl být učitel skromný a poslušný. Žáky měl cvičit jak v literním umění, tak i ve zbožnosti a poslušnosti k rodičům a k vrchnosti. Proto měl každý kantor při nástupu do školy povinně přísahat na tridentské vyznání víry. Často stačilo ujištění o bezúhonnosti a náboženské horlivosti doložené původem z katolické rodiny. V optimálním případě se jednalo o studenta gymnázia, ale většinou postačovalo absolvování nižších gymnaziálních tříd. V odlehlých či chudých venkovských farnostech býval učitelem i ten, kdo uměl alespoň trochu číst, psát a vedl řádný život.²⁶

Dokonalý učitel měl být vzdělaný a znalý metod, svou prací chtít prospět vlasti a církvi, důkladně se připravovat na vyučování. Za vzdělaného byl pokládán ten učitel, který sám uměl dokonale číst, bez chyby psát, dobře počítat a z náboženství vědět tolik, kolik bylo zapotřebí každému křesťanovi. Měl mít dostatečnou slovní zásobu a slušnou výslovnost a výmluvnost. Další vlastnosti, které by měl učitel mít, odpovídaly jeho společenskému postavení a vychovatelskému poslání. Měl být zbožný, při čemž měl děti vést zejména vlastním příkladem k ctnostnému a mravnímu chování, osvědčovat lásku k dětem, kterou měl projevovat vlídností i trpělivostí. Dále měl být pilný ve všem konání, měl povinnost vzdělávat se čtením prospěšných knih a navštěvovat i cizí školy. Měl by být opatrný a moudrý ve styku se žáky, rodiči svých žáků, se sousedy i vrchními obce.²⁷ Namáhavé povolání učitele nebylo zvláště na vesnicích a menších místech společensky oceňováno. Zaostalí sedláci a měšťané považovali učitele za darmošlapy a darmojedy, kteří odvádějí děti od užitečné práce.

2.1 Vzdělávání učitelů – historie

První známý kodex vzdělávání učitelů elementárních škol v českých zemích pochází z 18. století. Je součástí školního systému normálních, hlavních a triviálních škol.²⁸ První přednášky pro učitelské čekatele o pedagogickém umění zahájil v červnu roku

---

²⁶ Srov. NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na Jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 58.

²⁷ Srov. MRZENA, J. *Počátky povinného všeobecného vzdělávacího školství v jižních Čechách*, s. 75–76.

²⁸ Viz tab. 1 s. 14.

1775 na malostranském gymnáziu Ferdinand Kindermann.²⁹ Poté byly založeny instituce pro vzdělávání učitelů tzv. preparandy.³⁰ Tyto učitelské kurzy byly buď tříměsíční, nebo šestiměsíční. Náplní kurzů byly výklady o povinnostech učitele, o taktice, o zachování kázně v hodině, o metodách výuky atd. Požadavky na učitelovo vzdělání byly rozpracovány a vydány pod názvem „Kniha metodní“,³¹ která byla roku 1777 přeložena do češtiny. Autorem této knihy byl J. I. Felbinger³² – v této knize se po učiteli požadovala znalost trivia, náboženství, dějepisu, zeměpisu a zemědělství.

Řád předepisoval použití pouze schválených učebnic, zavedení rozvrhu hodin, dělení dětí do tříd nebo skupin podle věku, zabýval se kázní a tresty.³³

Byly zřízeny učitelské ústavy, kde byly přijímány ke studiu pouze absolventi nižší střední školy a to na základě přijímací zkoušky. Předmětem studia na učitelském ústavě byly učební předměty obecné i měšťanské školy a pedagogika, strukturovaná do teorie výchovy (všeobecné vychovatelství), didaktiky (všeobecné vyučovatelské), dějin pedagogiky a školního zákonodárství. K učitelským ústavům byly připojeny cvičné školy, na kterých budoucí učitelé hospitovali a konali výstupy. Vzdělávací program byl jednotný pro obecnou i měšťanskou školu. Kvalifikaci pro školu měšťanskou získával uchazeč teprve složením zkoušky způsobilosti tzv. učitelskou maturitou, která byla poměrně náročná. Úspěšný absolvent obdržel vysvědčení s doložkou: „Může jako pomocník býti ustanoven“. ³⁴ Učitelem se mohl stát ten uchazeč, který po dobu jednoho roku na škole vykonal zkoušky u svého školského dozorce. Ten mu vydal vysvědčení s klauzulí: „Může býti ustanoven učitelem“. ³⁵ Další nezbytnou podmínkou bylo dosažení věku dvaceti let. Ustanovit učitele měla právo vrchnost, obec nebo farář. Učitelé byli placeni ročně 106 zlatými a 10 krejcarů. Po roce 1790 vzrostly příjmy učitele na 250 zlatých a 51 krejcarů za rok. Životní standard učitele lze srovnat s úrovní chudších vrstev řemeslnických ve městech a s chalupníky na vesnici. Učitelé byli nuceni vydělávat si vedlejší činností ve funkci zvoníků, varhaníků, kostelníků či obecních písařů. Základní pojetí učitelského vzdělání se zásadně nezměnilo. Mělo

---

²⁹ nar. 1740 v obci Království u Šluknova – zemřel roku 1801, farář v Kaplicích, později biskup v Litoměřicích a vrchní školní dozorce. Kládl důraz na praktické dovednosti a na využití naučné teorie v praxi.

³⁰ Přípravky pro učitele.

³¹ Srov. MRZENA, J. *Počátky povinného všeobecného vzdělávacího školství v jižních Čechách*, s. 9.

³² nar. 1724 ve Slezku – zemřel roku 1788 v Bratislavě. Ignác byl pedagog, opat a biskup. Slezský rodák, vystudoval teologii a založil pedagogickou proslulost ve městě Zaháň. Trval na pevných didaktických zásadách včetně hromadného vyučování žactva, zavedl také veřejné zkoušky po každém semestru.

³³ Srov. KASPER, T.; KASPEROVÁ, D. *Dějiny Pedagogiky*, s. 87.

³⁴ Srov. MRZENA, J. *Počátky povinného všeobecného vzdělávacího školství v jižních Čechách*, s. 63.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 64.

v podstatě řemeslný charakter, tedy podobu praktických návodů jak učit. Učitelům elementárních škol však nešlo jen o zvýšení úrovně znalostí v předmětech, jež vyučovali, ale i o vědní obory tedy o filozofii, logiku, etiku a sociologii.

K významnému pokroku došlo až za tehdejšího ředitele učitelského ústavu v Kutné Hoře³⁶ G. A. Lindnera,³⁷ který se pokusil ovlivnit školskou politiku umožňující budovat při univerzitách a vysokých školách pedagogické semináře pro vzdělávání učitelů a vlastně úplně poprvé formuloval představu o podstatě učitelství.

Nelze opomenout pedagogické názory Tomáše Garriqua Masaryka,³⁸ které ovlivňovaly a inspirovaly celé generace českých učitelů. T. G. Masaryk nebyl jen prvním prezidentem samostatného Československa, nýbrž i vysokoškolským pedagogem a politikem. Své pedagogické názory přednášel učitelům na univerzitě. Ve svých přednáškách se pozastavoval nad tím, že škola neučí žáky soudnosti, vynalézavosti, nerozvíjí jejich fantazii a mnohdy jenom vyučuje, ale nevychovává. Požadoval, aby škola byla praktická a aby nebyla v rozporu s běžným životem. Velký význam přikládal sociální úloze školy, vzájemným vztahům mezi žáky i vztahům mezi žáky a učiteli. Obsáhle hovořil o potřebě kázně, neboť byl přesvědčen o tom, že bez ní školy nemohou fungovat. Kázeň měla být přátelská, přesná. Velkou pozornost věnoval otázce, čemu by se mělo ve školách učit a sám si i odpověděl, že všemu užitečnému. Své přednášky končil tezí, že ve školách jde především o celkovou atmosféru. Ta se sice nijak úředně regulovat nedá a zůstává stále jen a jen v rukou učitele.³⁹

Vzdělávání učitelů elementárních škol mělo poměrně nízkou úroveň. Poskytovaly ho odborné instituce, které připomínaly střední školy. Absolventi tohoto studia po nástupu do praxe pociťovali jeho nedostatečnost a usilovali o jeho zkvalitnění. Cílem snažení bylo vysokoškolské vzdělání.⁴⁰

---

³⁶ Viz Příloha III. s. 45.

³⁷ nar. roku 1828 v Rožďálovicích – zemřel roku 1887, působil jako středoškolský profesor a roku 1872 se stal ředitelem českého učitelského ústavu v Kutné Hoře. Ve veškeré výchově vyzvedá národní prvek, usiluje o vyšší vzdělání dívek a podporuje vysokoškolské vzdělání učitelů základních škol.

³⁸ nar. 1850 v Hodoníně – zemřel roku 1937 v Lánech, byl pedagog, politik, filosof a univerzitním profesorem a v roce 1918 se stal prvním prezidentem Československa.

³⁹ Srov. MORKES, F. *Rodina a škola*, s. 29.

⁴⁰ Viz Příloha II. s. 44.

2.2 Počátky učitelského vzdělávání v Českých Budějovicích

Počátky učitelského vzdělávání v Českých Budějovicích jsou spjaty se školskou činností piaristů, kteří po roce 1813 otevřeli tříměsíční kurzy pro přípravu vesnických učitelů. Od roku 1826 byl tento kurz rozšířen na šest měsíců. Po roce 1851 vyučovali vedle piaristických učitelů z gymnázia a z hlavní školy, rovněž světské učitelé jako například Johann Kögler, který zde působil v letech 1851–1868 nebo Anton Slamek, který zde učil v letech 1864–1869. Výuka v učitelských ústavech probíhala pouze v němčině a až od roku 1860 i v češtině. Prvním sídlem školy se stala budova v ulici 28. října, kde se nacházel současně ústav hluchoněmých. Poté byla škola umístěna do budovy dnešní Polikliniky Sever v ulici Na Sadech. Teprve v roce 1898 se učitelský ústav dočkal své vlastní nově postavené školní budovy v Jeronýmově ulici (dnes zde sídlí Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity). Vedle německého učitelského ústavu se na jihu Čech o výchovu budoucích učitelek v Českých Budějovicích starala také další pedagogia. V červenci 1920 byl v Českých Budějovicích založen péčí Dámského spolku Ludmila⁴¹ samostatný ústav připravující učitelky pro výchovu dívek k domácím pracím a k vedení domácnosti.⁴²

Nejvýznamnějším učitelským ústavem byl v Českých Budějovicích v první polovině 20. století Český učitelský ústav. Byl založený v roce 1905 na návrh Augusta Zátky, jednatele Matice školské. Škola byla založena jako soukromá čtyřtřídní instituce českobudějovickou Maticí školskou. Bylo přijato 40 uchazečů, a protože byl ústav soukromou institucí, tak platili studenti školné 80 Korun. Prvním ředitelem se stal ThDr. Theodor Kasper, profesor bohosloví v biskupském semináři. Od školního roku 1907/08 měli studenti třetího ročníku poprvé praxi právě v obecné škole Matice školské.

Všechny českobudějovické učitelské ústavy byly v druhé polovině čtyřicátých let 20. století postupně uzavřeny. V roce 1950 navázalo nově Pedagogické gymnázium Zdeňka Nejedlého připravující učitelky mateřských škol a učitele prvních až pátých ročníků základní školy a také českobudějovická pobočka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. V roce 1964 vznikla Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, která byla řízena vědeckou radou, děkanem a proděkanem.

---

⁴¹ Dámský spolek Ludmila byl založen v roce 1885. Již o dva roky později zahájil provoz dívčí školy pokračovací, v roce 1903 založil České dívčí lyceum a dívčí pensionát pro ubytování studujících dívek Jihočeská Vesna. Zpočátku byly tyto ústavy odkázány na výuku v pronajatých prostorách v soukromých domech. Až v roce 1906 přistoupil spolek k výstavbě areálu vlastních školních budov.

⁴² Viz Příloha V. a VI. s. 47–48.

3 ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

3.1 Stručná historie města České Budějovice

Soutok velkých jihočeských řek Vltavy a Malše si v roce 1265 zvolil český král Přemysl Otakar II. k založení města České Budějovice, aby tak upevnil své mocenské postavení v jižních Čechách. Lokátorem Českých Budějovic byl zvíkovský purkrabí Hirzo, který se podílel i na jiných zakladatelských akcích.⁴³ Pravidelný půdorys nově zakládaného královského města, jehož střed tvoří rozlehlé čtvercové náměstí, patří k vrcholům středověkého urbanismu v českých zemích. České Budějovice se díky panovníkově přízni a výhodné poloze na dálkových obchodních cestách hospodářsky rozmáhaly, takže již kolem přelomu 13. a 14. století tu byly dokončeny dva skvostné chrámy a město obepínaly pevné hradby. Jako obydlí sloužily obyvatelům zpočátku skromné, převážně dřevěné domy, které však záhy začaly nahrazovat kamenné stavby.

V průběhu neklidného 15. století představovaly katolicky orientované Budějovice protiklad husitství. Středověké České Budějovice zůstávaly městem uzavřeným v prstenci hradeb a na jejich předměstí bylo roztroušeno jen několik dvorů a zahrad. Se svými téměř 4.000 obyvateli však patřily k největším a nejvýznamnějším městům Českého království.⁴⁴ Zhruba dvě třetiny z tohoto počtu představovalo německy mluvící obyvatelstvo, třetinu Češi a v polovině 14. století se zde usadilo rovněž několik židovských rodin.

Šestnácté století přineslo Českým Budějovicím nebyvalý rozkvět. Značné zisky plynuly do městské pokladny zejména z těžby stříbra v okolních dolech, ale také z vaření piva, rybničního hospodaření a obchodu se solí. Roku 1569 zde byla zřízena mincovna, která zpracovávala stříbro vytěžené v důlních revírech kolem dnešního Rudolfova. Samotné horní město Rudolfovo se však jako útočiště příslušníků luteránské víry stalo trnem v oku katolicky orientovaným českobudějovickým měšťanům.⁴⁵

Během stavovského povstání a následující třicetileté války zůstaly České Budějovice opět na straně císaře a odolaly útokům stavovské armády. Moderní opevnění učinilo z města strategicky důležitou pevnost, kam během války ve třicátých letech 17. století několikrát přesídlili nejvyšší zemští úředníci a zdejší kostel tehdy

---

⁴³ Srov. KUTHAN, J.; KUTHANOVÁ, V. *Panorama České Budějovice*, s. 12.

⁴⁴ Srov. KROPÁČEK, J. a kol. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 560.

⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 561.

krátce ukrýval české korunovační klenoty. Ke kulturnímu významu města přispěl řád piaristů, který se tu usadil v roce 1762 a zřídil zde latinské gymnázium. Do stejné doby spadá i vznik městského divadla. Za Josefa II. bylo roku 1785 založeno českobudějovické biskupství a o necelé dvě desítky let později začal působit zdejší kněžský seminář a filozofický ústav.

Devatenácté století znamenalo pro život města převratný technický pokrok a vývoj moderní občanské společnosti. Koněspřežní železnice, která byla postavena mezi lety 1825–1832 jako první na evropském kontinentě, spojila České Budějovice s hornorakouským Lincem a společně s vltavskou plavbou, kterou provozoval Vojtěch Lanna, urychlila přepravu zboží v severojižním směru.⁴⁶

Počátkem sedmdesátých let 19. století koněspřežka definitivně dosloužila. Zhruba ve stejné době, tedy mezi lety 1868–1874, začala výstavba tratí parní železnice do Plzně, Prahy a Vídně. Město se stalo důležitým železničním uzlem a střediskem obchodu mezi rakouskými a českými zeměmi. Českobudějovická společnost se v této době začala stále výrazněji dělit na českou a německou, vznikaly národnostně odlišené spolky, školy a v neposlední řadě průmyslové podniky.

Dvacáté století přineslo od prvních desetiletí dalekosáhlé změny ve všech oblastech života města. Město se rozrůstalo a díky tomu dnes najdeme mnoho příkladů moderní architektury 20. a 30. let.

České Budějovice vyrostly ve skutečnou hospodářskou i kulturní metropoli jižních Čech a v roce 1949 se staly sídlem nově utvořeného Českobudějovického kraje. Od padesátých let zaznamenalo město značný územní a populační rozvoj, počet obyvatel se zdvojnásobil. Později byly České Budějovice prohlášeny statutárním městem v čele s primátorem a staly se sídlem nově ustaveného Jihočeského kraje.⁴⁷

3.2 Školství v Českých Budějovicích

Historie školství a vzdělanosti na jihu Čech představují badatelsky velmi obsáhlé a zajímavé téma. Počátky rozvoje školství v tomto regionu sahají do doby vrcholného středověku a jsou spjaty s působením některých řeholních domů, které utvářely duchovní tvář jižních Čech.

---

⁴⁶ Srov. PLETZER, K. *České Budějovice*, s. 12.

⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 15.

Vzdělávací instituce soustřeďují krajské město České Budějovice. Prvními doloženými školskými zařízeními jsou ze 14. století městské školy u kostela svatého Mikuláše (stávající Kněžská ulice) a u kostela svatého Prokopa a Jana Křtitele v oblasti Starého města.⁴⁸ Od poloviny 15. století do roku 1620 se hlavním článkem školské soustavy v regionu staly farní školy a především městské latinské školy. V souvislosti s tereziánskými reformami bylo v Českých Budějovicích roku 1762 založeno pětitřídní piaristické gymnázium, při němž působila městská (hlavní) škola.

Reformní úsilí 2. poloviny 18. století přineslo řadu změn. Důležitým faktorem se stalo prosazení povinné školní docházky, nová struktura školské sítě a hlavně centralizace školské správy. Českobudějovické školy byly řízeny místním farářem a zástupci města, kteří zajišťovali jejich provoz po hmotné stránce. Základním školním okresem se stal vikariát,⁴⁹ který byl podřízen krajskému vizitačnímu komisaři. V roce 1787 prvním školním komisařem pro budějovický kraj byl jmenován Josef Kretzer, který dohlížel na práci škol.

Reforma z roku 1805 obnovila vliv církve na školství a až do roku 1848 se školství vyznačovalo strnulostí a zakonzervováním stávajících poměrů. Nové změny nastartovaly až události v roce 1848, kdy se součástí revolučního programu stala i otázka vyučovacího jazyka na školách, postavení učitelů a volání po celkové reformě školského systému.

Do počátku 60. let 19. století se školská síť v Českých Budějovicích rozrostla o některé nové školy. V roce 1860 tvořilo českobudějovické školství vedle biskupského semináře tyto ústavy: osmitřídní gymnázium (437 studentů), při hlavní škole nově ustavený dvoutřídní učitelský ústav (93 studentů), trojtřídní nižší reálka (214 žáků), čtyřtřídní Krajská hlavní škola (891 žáků), triviální škola na Starém Městě (428 chlapců) a čtyřtřídní dívčí škola (627 žákyň).⁵⁰

Mezi léty 1870–1918 bylo v Českých Budějovicích uvedeno v činnost dohromady třináct obecných škol z toho sedm škol, které patřily Němcům, a šest které náležely Čechům. Na obecné školy navazovaly školy měšťanské jak chlapecké, tak i dívčí. Absolvování měšťanské školy umožňovalo vstup na různé druhy odborných škol a postačovalo také k přijetí na učitelské ústavy.⁵¹ Do struktury českobudějovického

---

⁴⁸ Srov. KROPÁČEK, J. a kol. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 489.

⁴⁹ Vikariát neboli děkanát, jsou v Římskokatolické církvi územní jednotky.

⁵⁰ Srov. KROPÁČEK, J. a kol. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 490.

⁵¹ Vyšší typ školy připravující učitele a učitelky obecných škol.

školství přibýly umělecké školy a také první speciální školské zařízení ve městě, ústav hluchoněmých.

V roce 1945 byly všechny německé školy uzavřeny nebo zrušeny. Činnost českých škol byla v letech 1945–1948 dočasně obnovena. Následné reformy a reorganizace v období 1948–1989 zcela od základů proměnily strukturu školství i v Českých Budějovicích. Na základě školského zákona z roku 1948 byly všechny typy škol nejprve zestátněny (církvní školy byly zrušeny) a začleněny do jednotné státní školské soustavy. Gymnázia se proměnila z osmiletých na čtyřletá. Měšťanské školy se měly stát novým jednotným osmitřídním typem střední školy. Dále zákon stanovil, že obecné vzdělávání je pro veškerou mládež jednotné, povinné a bezplatné. Současně prodloužil povinnost školní docházky z osmi na devět let. Zákon také nově vymezil strukturu školské soustavy. Školy se dělily na školy mateřské (od tří do šesti let), školy národní (I. stupeň) a školy střední (II. stupeň). Absolvování I. a II. stupně představovalo splnění povinné školní docházky.

Na počátku roku 1989 zajišťovalo na území města České Budějovice i předškolní výchovu dětí. Předškolní zařízení a základní školy spadaly do kompetence městského národního výboru.

Poslední změny přinesl vývoj po roce 1989, kdy se radikálně proměnila celá struktura školství i jeho správa. Do roku 1996 vznikla na území Českých Budějovic celá řada nových či staronových škol (státních, soukromých či církevních).

3.3 Městské školy

Městské školy navazovaly na tradici farních škol. Křížácké války obohatily duševní život Evropy o znalosti dalekých zemí a národů. Měly vliv na radikální přeměnu středověku a přispěly k rozvoji měst. Spolu s růstem měšťanského stavu zároveň vyvstává potřeba nového typu škol. Vznikají specializované cechovní a městské školy zahrnující partikulární, elementární, dívčí a pokoutní školy. Tyto školy byly financovány z městské pokladny. Z počátku zde vyučovali klerici s nižším svěcením.

3.3.1 Typy městských škol

Škola partikulární také nazývaná latinská byla druhým stupněm škol. Hlavní důraz byl kladen na výuku latiny a latinské gramatiky. Předměty, které se zde vyučovaly,

odpovídaly skladbě předmětů na univerzitě. Učila se pouze část této látky, část sedmerna svobodných umění. Ale bylo zapotřebí, aby žáci znali základy čtení a psaní. Tato škola nevyžadovala žádné zvláštní vybavení. Jak takové školy vypadaly? „Až do 16. století to bývaly převážně dřevěné budovy, které byly velmi malé. Hlavní místností byla takzvaná auditorň nebo také lektorň, kde probíhala výuka. V rohu stála obvykle katedra (vypadala jako kazatelna v kostele), která měla v sobě zabudovanou skřínku, ve které učitel schovával knihy. Za katedrou byly dvě tabule, jedna na psaní a druhá na noty. K sezení sloužily obyčejné lavice bez opěradel. Psalo se na jediném velkém stole, okolo kterého seděli žáci. Na chodbě před auditorií bývalo uskladněno kuchyňské nádobí. K topení sloužila velká kamna, na kterých stával velký hrnec na ohřívání vody nebo vaření polévky.

Nejdříve se žáci učili rozpoznávat jednotlivá písmena, potom čist slabiky a celá slova, a teprve potom psát. Postupovalo se podle jména písmen v abecedě alfa, beta, gamma, delta atd., která si vrývali do paměti prozpěvováním menomotechnických veršů. K tomuto účelu si žáci do škol nosili voskové tabulky s rydly a třtinovými pery na psaní a pravítko ve tvaru kříže, které jim pomáhalo psát rovně řádky a dodržovat pod sebou písmena. Učitel předčítal úryvky a žáci se je učili nazpaměť. Ve výuce se využívalo maximálně sluchové paměti, neboť byl nedostatek knih, které byly velmi drahé a nebyly dostupné všem. Matematika se omezovala na znalost základních početních úkonů jako sčítání, odčítání, násobení a dělení.“⁵²

Školy elementární neboli dětinské, malé a nízké tyto školy jsou přičleňovány ke školám partikulárním a stávají se jejich nejnižším oddělením.

Školy pokoutní jsou soukromé školy a poprvé se zde učilo národním jazykům. Ve svých přebytcích vyučovali za plat písaři, řemeslníci a zběhlí studenti.

Školy dívčí jsou posledním typem městských škol. V některých městech docházely do nejnižších tříd partikulárních škol společně s chlapci.

3.4. Městské školy v Českých Budějovicích

Nejstarší doložená škola je z roku 1373. Jednalo se o dvoutrídni městskou školu u kostela svatého Mikuláše a kostela svatého Prokopa a Jana Křtitele v oblasti Starého

---

⁵² Srov. WINTER, Z. *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV a XVII století*, s. 630.

města. Tyto dvě školy fungovaly jako hlavní vzdělávací instituce až do 18. století. Do počátku 16. století zde působila také židovská škola u synagogy. Dozor nad školami vykonávali místní faráři spolu s městskou radou. Obě českobudějovické školy si udržely kontinuitu i v krajně nepříznivých podmínkách 17. století, které mělo za následek pokles úrovně městského školství. Po roce 1744 představovala základní stupeň školy dívčí škola triviální, která byla zřízena z městské školy u sv. Mikuláše, a z farní školy na Starém městě byla zřízena chlapecká škola. Výuka triviální školy zahrnovala vedle náboženství, čtení, psaní, počtu také zpívání při nejrůznějších církevních a světových slavnostech, ale také základy praktické činnosti v zemědělství a v řemeslech.

Na škole působil rektor a školní oficiálové, jejichž počet závisel na velikosti školy a možnostech města. Vyšší stupeň představovala hlavní škola, kde se vedle učiva škol triviálních probíraly i základy latiny, zeměpisu, dějepisu, přírodopisu, slohu, kreslení a měřičství.⁵³ Pomocníkem rektora byl kantor, který vedl výuku v nejnižší třídě školy a zajišťoval praktickou a teoretickou výuku zpěvu. Na nejnižším stupni učitelské služby stál kostus či notista, který vykonával dozor nad žáky a přezkušoval je z probrané látky.

O dobrou úroveň městské školy se v 16. století zasloužil Kryštof Hecyrus⁵⁴ školní správce v letech 1542–1559, jehož zásluhou se začaly uplatňovat i některé soudobé humanistické požadavky na změnu ve výuce a zaměření školy. Základem výuky byla po celé období znalost čtení, psaní, náboženství a zpěvu. Ve vyšších třídách byl kladen důraz na zvládnutí latiny a základů sedmera svobodných umění.⁵⁵ V roce 1608 byl vydán pro budějovickou městskou školu školský řád, který se zabýval především obecnými pravidly pro fungování školy, ale ne vlastním obsahem studia. Po požáru města 1641 padla i školní budova a poznamenala tak práci městské školy. Až do příchodu piaristů, kteří v 2. polovině 18. století převzali péči o vzdělávání českobudějovické mládeže, se městská škola potýkala s nedostatkem finančních prostředků i školního personálu, což se odrazilo v kvalitě samotné výuky. Absolventi těchto škol nacházeli své uplatnění u obou mecenášů tedy církve a místní vrchnosti.

---

⁵³ Srov. KROPÁČEK, J. a kol. *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 491.

⁵⁴ nar. 1520 v Českém Krumlově – zemřel roku 1593 v Praze, hudební skladatel, hymnograf, básník, spisovatel, roku 1543 se stal učitel a roku 1544 rektorem latinské školy. Působil jako kaplan v Českých Budějovicích.

⁵⁵ Gramatika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometrie, múzika a astronomie.

Obr. 2 objekt bývalé městské školy⁵⁶

Objekt bývalé městské školy tvoří součást samostatně stojícího bloku děkanství, od něhož je však oddělen funkčně i svým architektonickým výrazem. Celý děkanství areál je srostlicí budov, prozrazujících na první pohled složitější stavební vývoj: dnes má dvě protáhlá souběžná patrová křídla, která na východní straně propojuje právě školní budova s vlastním vchodem z Kněžské ulice. Nejstarší zmínka o škole pochází z roku 1373, další písemné zprávy jsou však dosti řídké a víceméně náhodné. Roku 1788 došlo k separaci žáků podle pohlaví, takže chlapci přešli do piaristické školy a v budově za děkanstvím zůstala městská dívčí škola. Budova v nynější klasicistní podobě vyrostla v květnu až říjnu 1831 podle plánů městského stavitele Josefa Bednaříka. Svým vnějším architektonickým výrazem se velmi podobala dnes již zaniklé veřejné nemocnici na Senovážném náměstí, která byla jen o dva roky starším Bednaříkovým dílem.

3.5 Obecné školy

Školy obecné se dělily na obyčejné školy obecné a na školy měšťanské. Úkolem měšťanských škol bylo poskytnout dětem, které nenavštěvovaly střední školu, vyšší vzdělání, než jakého lze dosáhnout na obyčejné škole obecné. Obsah vzdělání tvořily tyto předměty: náboženství, jazyk a písemnosti, zeměpis, dějepis, přírodopis,

---

⁵⁶ *Slavné vily*, dostupné na: <http://www.slavnevily.cz/stavby/stavby-ceskych-budejovic/mestska-divci-skola-s-dekanstvim>, [online] 8. 1. 2012.

přírodopyt, aritmetika, geometrie, vedení knih, kreslení od ruky a kreslení geometrické, krasopis, zpěv a tělocvik.

Úkolem obyčejné školy obecné bylo podle zákona vychovávat děti v mravnosti, zbožnosti a rozvíjet jejich poznání, které by bylo základem dalšího vzdělávání. Obecná škola byla odpovědná za výchovu a vzdělání dětí takzvaných lidových vrstev.⁵⁷

Obsah vzdělání obyčejné obecné školy byl stanoven zákonem z roku 1869. Předností bylo zřízení reálií (učivo přírodopisu, dějepisu a zeměpisu). Jednotlivé předměty byly stanoveny školním a vyučovacím řádem z roku 1870, který stanovil základní pravidla chování dětí ve škole, povinnosti dětí a učitelů a zákaz tělesných trestů. Tento školní řád zůstal v platnosti až do roku 1905. Školní a vyučovací řád stanovoval počty týdenních vyučovacích hodin na nejméně 18 a nejvíce 24 pro první až čtvrté ročníky a 24 až 28 hodin pro ostatní ročníky. Počet vyučovacích hodin se lišil u chlapců a dívek.⁵⁸ Také učební plány pro chlapce a dívky byly odlišné. Dívčkám mělo stačit nižší vzdělání, proto měly i menší počet vyučovacích hodin, a to nejen v počtech, v měřictví, v kreslení a v tělocviku, ale i v dějepisu, zeměpisu, přírodopisu a přírodopytu. Tento menší počet hodin v uvedených předmětech byl kompenzován vyšším počtem hodin v ženských ručních pracích a domácímu hospodářství. K hlavní náplni obecné školy patřila i prvouka, vlastivěda, čtení, psaní, mateřština, počty, náboženství, jazyk, zpěv a tělocvik. Chlapci byli připravováni především k řemeslným pracím, čemuž nasvědčuje i obsah vyučování.

3.6 Vyučovací předměty na obecných školách v letech 1869–1920⁵⁹

3.6.1 Výuka čtení

Čtení patří mezi základní dovednosti umožňující školní docházku. Začalo se vyučovat již v první třídě s hodinovou dotací dvě hodiny týdně. V prvních dvou ročnících se tento předmět nazýval čtení a memorování. Z počátku se vyučovalo pouze memorování, často se děti učily z paměti modlitby. Až později začínají číst nejprve slabiky, pak slova. Když toto děti zvládly, začaly číst nejdřív z čítanky a poté také z nějakého textu či Bible.

---

⁵⁷ Srov. VÁŇOVÁ, R. a kol. *Výchova a vzdělání v českých dějinách*, s. 23.

⁵⁸ Viz Příloha I. s. 43.

⁵⁹ Použity prameny Státního okresního archivu České Budějovice.

Srov. CIPERO, M. *Modernizace základního vzdělání*, s. 25.

Srov. KEPRTA, J. *Definitivní učebné osnovy pro obecné školy*, s. 127–136.

Po reformě v roce 1930 se objevuje princip globalizace.⁶⁰ Touto metodou se začalo vyučovat na všech pokusných školách od školního roku 1929/30. A hned v roce 1929 byly vydány první globální čítanky (první knihy Sluníčko a Děti) k nimž během školního roku přibýly i metodiky. Číst se měly děti naučit během 4 až 18 měsíců.⁶¹

3.6.2 Výuka psaní

Tento předmět byl vyučován po celou dobu docházky v obecné škole. Týdně mu byla věnována pouze hodina. Témata byla probírána také v látce při čtení. Nejdříve šlo o pozorování a následně popis probírané látky. K názorné výuce byly vybírány předměty jako například domov, popis školní budovy, zvířata atd.⁶²

Podle globální metody se děti hned od počátku učily psát celá slova jedním plynulým tahem. S výukou psaní se začalo až v 2. pololetí 1. ročníku. První půlrok byl věnován kreslení a grafickým cvikům za účelem koordinace jemné motoriky ruky. Cílem psaní nebylo písmo krasopisné, ale čitelné. Výsledkem měl být osobitý a volný rukopis dítěte.⁶³

3.6.3 Výuka počtů

Tento předmět byl vyučován od první třídy školní docházky v počtu šest hodin týdně, později čtyři hodiny. Výuky probíhala obdobně jako v dnešních prvních třídách (děti se učily počítat do dvaceti). Učily se nejen sčítat, odečítat, ale i násobit a dělit. Nejprve se děti učily počítat ústně a až po té písemně. Žáci se měli naučit hbitě provádět elementární operace početní, obratně řešit počty měšťanského živobytí. V každém dalším ročníku se výuka počtů rozšiřovala.

3.6.4 Výuka kreslení

Výuka kreslení neprobíhala v každé třídě. Pokud se ve třídách kreslilo, tak děti malovaly předměty z domova jako židle, stůl, hodiny, křeslo atd. Od třetí třídy se

---

⁶⁰ Didaktický princip, dle kterého se vyučovalo v životní celistvosti. Východiskem tohoto vyučování je věcné učení, učení o přírodě a společnosti. V dnešní době je to prvouka, přírodověda a vlastivěda.

⁶¹ Srov. VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*, s. 114–117.

⁶² Srov. NÁPRAVNÍK, F. *Vyučování ve třídě elementární*, s. 21.

⁶³ Srov. VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*, s. 114–117.

malovaly kresby s vodorovnými či šikmými linkami, trojúhelník nebo jiné obrazce, které byly různě stínovány.

3.6.5 Výuka zpěvu

Zpěv byl vyučován od prvních tříd. Je to jediný předmět, který vyučoval jiný učitel než třídní učitel. Dotace na tento předmět byla dvě hodiny týdně a děti se učily zpívat různé písničky a byly probírány i noty. Hudební výchova byla podpořena a doplněna poslechem rozhlasu či reprodukované hudby, příležitostně se navštěvovaly koncerty.

3.6.6 Výuka přírodopisu

Přírodopis byl vyučovací předmět, ve kterém se žáci obecných a měšťanských škol seznamovali s fyzikálními a chemickými vědami. Přírodopisné vyučování u nás do obecných škol zavedl Jan Ignác Felbiger v roce 1774. Výuka ovšem probíhala formou četby a výkladu odborných (přírodopisných) článků ze školních čítanek. Až říšský zákon roku 1869 zavedl přírodopis jako skutečný vyučovací předmět. Tento předmět se v našich školách učil až do 40. let 20. století. Zanikl po roce 1948 a od té doby se fyzika a chemie vyučují jako samostatné předměty.

3.6.7 Výuka zeměpisu, přírodopisu a dějepisu

Jednotlivé předměty nebo tak zvané „věcné nauky“ nejsou osamocené, nýbrž jsou ve vzájemných vztazích. Zdůrazňuje se v nich zvláště princip samočinnosti, samostatné práce a názornosti. Doporučuje se samostatné pozorování, pokusy, vycházky.

Dějepis – výuka se probírala od doby nejstarší až do přítomnosti a byla zaměřena hlavně na pověsti.

Zeměpis – výuka zde byla rozdělena dle ročníků. Začínalo se okolím budovy, školy atd. a poté část Evropy, některé díly světa, části hvězdářského zeměpisu, lesnaté severské státy a polární kraje, přírodniny moří, tropické bažiny, pralesy atd.

Přírodopis – výuka začínala probíráním lidského těla, následně zvířata, rostliny atd. Žáci se seznamovali se základy přirozené soustavy.

3.6.8 Výuka náboženství

Náboženství bylo vyučování na všech školách již od první třídy. Hodinová dotace byla každý týden dvě hodiny. Náboženství zajišťoval farář, jenž vyučoval katechismu ve všech třídách. Základem výuky náboženství na všech školách byl Starý a Nový zákon. Dětem v prvních třídách byly vyprávěny příběhy stvoření světa. Většinou byly vybírány pouze nejznámější příběhy z Bible.

3.6.9 Výuka ručních prací

Tento předmět byl vyučován od třetí třídy a byl určen pouze dívkám. Výuku zajišťovala učitelka. Dívky začínaly háčkováním později pletením a v posledním ročníku se dívky zaměřovaly ještě na zašívání a vití.

3.6.10 Výuka tělesné výchovy

Tělocvik byl vyučován po celou dobu školní docházky. Dotace výuky byla dvě hodiny týdně. Tělocvik u dívek obsahoval mnoho sportovních her, dívky tančily, chodily nebo cvičily s točícím se lanem atd. U chlapců byla výuka tělocviku zajímavější. Hoši skákali do výšky, dělali roznožky, cvičili na kruzích, šplhali aj. U tohoto předmětu učitelé sledovali velké rozdíly mezi výukou dívek a chlapců. Podstatou tělesné výchovy jsou pohybové projevy, jimž se děti snaží vyjádřit své zážitky z jiných předmětů.

3.7 Obecné školy v Českých Budějovicích

Nejstarší českou obecnou školou v Českých Budějovicích byla škola chlapecká v Divadelní ulici, kterou založila 1. října 1873 Matice školská.⁶⁴ Během své existence byla škola třikrát přestěhována, až nakonec našla sídlo v Dlouhé ulici (dnes Jírovцова ulice). Celkem došlo třikrát k přesunutí žáků z této školy. Poprvé v roce 1897, kdy začala Matice školská provozovat Českou smíšenou školu. K druhému přesunu žáků došlo v roce 1899, kdy byli žáci umístěni do nově vzniklé II. české obecné školy chlapecké., zvaná také jako obecná škola císaře Františka Josefa. K poslednímu přesunu

---

⁶⁴ Srov. SAK, R. *Sto let budovy základní školy 1901–2001*, s. 9.

žáků došlo v roce 1911 do II. české obecné školy smíšené, která sídlila ve Staroměstské ulici. Tato škola fungovala až do roku 1920, kdy byla rozdělena na školu chlapeckou a školu dívčí.

První dívčí obecná škola byla založena v Českých Budějovicích až roku 1885 a fungovala až do roku 1941. Sídlila nejprve v Krajinské ulici a poté se přestěhovala do Jírovcovy ulice. Byla oddělena od I. české obecné školy dívčí a v roce 1903 vznikla II. česká dívčí škola, která se jmenovala Dívčí obecná škola císaře Františka Josefa I. a sídlila v Kailové ulici (dnes ulice Štítného). Činnost školy byla ukončena v roce 1953.

České obecné školy bývaly před válkou i za války vždy přeplněny. Staroměstská škola měla třídy v Šimánkově domě ve Staroměstské ulici, kde se musely v bytech vybourat příčky, staré dlouhé lavice byly od zdi ke zdi a pouze s úzkou uličkou uprostřed. V lavicích se tísnilo kolem osmdesáti žáků.

Jak vypadala českobudějovická obecná škola před první světovou válkou, na to vzpomínal pan učitel František Rada ve své vzpomínkové knížce – Když se psalo c. k.:

„V českých školách byly jen ony staré dlouhé lavice pro čtyři žáky, odřené, jen po několika létech trochu vyspravené a zelené natřené. V každé třídě byla černá tabule zadělaná do zdi, stupínek, stůl, skříň a na ní v pouzdře housle pana učitele. Žáci v první třídě mívali břidlicové tabulky v dřevěném rámu s dírkou na provázek, s houbou a hadrem na utírání. Na tabulku se psalo kamínkem, tužky bývaly nenatřené, v obyčejném dřevě, primitivní násadky, kalamáře s inkoustem většinou fialovým, který vyráběl sám školník. Kreslilo se na čtvrtky se stigmaty – tečkami. Chudým dětem se knihy půjčovaly, zámožnější si je kupovaly a v rodinách se dědily z jednoho dítěte na druhé. Na školách se vyučovalo ženským ručním pracím. Každé děvče se muselo naučit plést punčochy, háčkovat, vyšívat a ušít aspoň košili. Háčkovaly se povijan, jahelníčky, obháčkovávaly se různé předměty, jako držadla na kartáče a na noviny. Do domácností se vyšívaly na zeď „kuchařky“ s nápisy, větrné mlýny a holandanky se secesními ornamenty.

Kázeň byla železná. Rákoska, které se říkalo ukazovátko, bývala také skoro v každé třídě. Málokdo se mohl chlubit, že během školní doby neucítil na dlani dotek rákosky. Každé neomluvené zanedbání školy se přísně trestalo trojkou z mravů. O chudé žáky pečoval „krejcarový“ spolek, později zvaný „haléřový“. Z peněz spolku se v zimě vyvařovaly ve škole polévky. Před Vánocemi dostávali chudí podle potřeby boty nebo ošacení. Velká část dětí převážně z venkovských obcí, chodívala do školy v dřevácích.

Zouvaly je a obouvaly u školních vrat, aby po schodech a chodbách nenadělaly hluk. Dřeváky byly seřazeny u dveří třídy. V létě děti chodily bosy. ⁶⁵

3.8 Matiční škola

Česky mluvící obyvatelé Budějovic, jejichž počet se ke konci 19. století nezadržitelně zvyšoval, neměli v obecní správě odpovídající zastoupení. Mluvčím zdejších Čechů se stal JUDr. Augusta Zátka,⁶⁶ který se snažil o přeměnu školství. Požadoval právo na vzdělání v mateřském jazyce pro ty, kteří mluvili česky. Usoudil, že je na čase, aby české obyvatelstvo přestalo o uznání svého práva žebrot a pomohlo si samo. Podle vzoru Matice školské v Prostějově vypracoval stanovy, jejichž posláním bylo „zříditi a vydržovati v Budějovicích školy obecné s českým jazykem vyučovacím“. A tak se stalo a 15. prosince 1872 vznikla Matice školská v Českých Budějovicích.

Říkalo se, že České Budějovice jsou „městem škol“. Nikdy za tak krátkou dobu jich zde nevyrostlo tolik jako během necelého čtvrtstoletí před vypuknutím první světové války. Ke konci 19. století byly německé obecné školy v Českých Budějovicích rozmístěny takto: ve vnitřním městě městská, chlapecká a dívčí, na rohu Kněžské a Kanovnické ulice ještě soukromá v sirotčinci. A konečně největší na Lineckém předměstí v Hardtmuthově ulici (dnešní Mánesova ulice). České obecné školy byly v Budějovicích pouze tři. Bohužel na Lineckém předměstí česká škola chyběla. Naděje na změnu se objevila v roce 1897, kde se shodou okolností v Českých Budějovicích konal krajský sjezd českého učitelstva. Na této výběrové schůzi promluvil August Zátka, který navrhl zřídit českou obecnou školu, nejlépe trojtřídní a smíšenou, protože na Lineckém předměstí přibylo hodně českých dětí. Díky tomu se 10. září 1897 na české Linecké obecné škole zapsalo 28 chlapců a 22 děvčat. Byl vyhlášen konkurz na správce této školy, který vyhrál Josef Müller. Jeho roční příjem byl 700 zlatých, k němuž náležel ještě funkční přírůstek ve výši 150 zlatých a byt.⁶⁷ August Zátka ujistil přítomné rodiče, že s ohledem na jejich chudobu nebude vybírat „školní plat“, školní pomůcky budou zdarma a nejpotřebnější děti dostanou šaty nebo boty. Každé dítě hned obdrželo školní potřeby, mezi nimi i ilustrovanou Klicperovu čítanku, podle níž se mělo na matiční škole učit. Později, když už byla škola úplná, hradila Matice školská roční

⁶⁵ Srov. RADA, F. *Když se psalo c.k.*, s. 128–129.

⁶⁶ nar. roku 1847 v Českých Budějovicích, kde také roku 1935 zemřel. August byl český politik a mluvčí budějovických Čechů. Roku 1869 ukončil právní fakultu a vstoupil do advokátní kanceláře.

⁶⁷ Srov. SAK, R. *Sto let budovy základní školy 1901–2001*, s. 13.

náklady na učebnice, sešity, pera, tužky, potřeby pro ruční práce a jiné pomůcky. Učilo se podle osnov a rozvrhů pro české veřejné školy. Správce školy Müller jednal s místním odborem Národní jednoty a těsně před zimou dostaly díky tomuto jednání děti boty, oděvy, zimníky, šátky, zástěry, obrázkové knížky a další drobnosti. Z vánoční nadílky uspořádané v Besedě si každé dítě odneslo vánočku, jablka, ořechy, cukroví a další věci.

Školní rok byl tehdy zahajován v polovině září a ukončován v polovině července mší v nedávno postaveném novogotickém kostele svaté Rodiny v sirotčinci, později u sv. Anny (dnešní Jeremiášova koncertní síň) nebo v kapli městského chudobince. Mše pro školní mládež bývala v neděli a ve svátek o půl desáté u sv. Anny za řádného dozoru učitelstva. Zakončena byla vždy rakouskou hymnou. Žáci prvních tříd do kostela nechodili. Vysvědčení, tehdy „školní zpráva,“ se vydávalo čtyřikrát do roka, tedy po každém čtvrtletí. První školní rok ukončilo 15. července 1898 54 dětí.

Od roku 1900 byla škola již v nové budově dnes Komenského ulice a Matice školské. Matici školskou přišla budova přesně na 58 459 Korun a 42 haléřů.⁶⁸ V polovině září 1901 se do budovy nastěhovala jak obecná škola, tak i opatrovna. Třídy byly prostorné, vzdušné a světlé. V přízemí byla tělocvična, opatrovna, sborovna a byt školníka. Od školního roku 1901/02 měla škola právo veřejnosti, to znamenalo, že vysvědčení, která dávala, měla stejnou platnost jako vysvědčení veřejných škol. V pěti třídách bylo bezmála 250 dětí. Všechny udávaly mateřskou řeč českou a římskokatolické vyznání. V listopadu 1901 bylo pro děti v hostinci U Kotvy uspořádáno školní pohádkové odpoledne a v květnu pak býval Dětský den, připravovaný dámským spolkem Ludmila. Přespolní děti dostávaly v zimě zdarma polévku. Od školního roku 1908/09 byla pro ně v učebně opatrovny vyčleněna zvláštní místnost, útulek otevřený od půl osmé do půl dvanácté. Děti poslouchaly pohádky, četly, zpívaly, v létě si hrály na dvoře. Za parných dnů se třídy dvakrát denně větraly a dvakrát stříkaly dezinfekčním přípravkem Perolin. Nakažlivé nemoci, hlavně spalničky, spála, plané neštovice a příušnice, byly tenkrát hodně nebezpečné a jejich důsledky tragické. Epidemie spalniček, jež postihla v zimě 1908/09 42 dětí se naštěstí obešla bez nejhorších následků. První očkování roku 1906 podstoupili dva chlapci a šest děvčat. Další už prováděl školní lékař Josef Blažek. Pravidelně dvakrát za rok prohlížel děti ve škole.

---

⁶⁸ Srov. SAK, R. *Sto let budovy základní školy 1901–2001*, s. 16.

Nejčastějšími cíly školních výletů bývaly Hluboká a Vidov, jindy Poříčí, anebo vzdálenější vrch Poluška. Zcela výjimečným zážitkem byl zájezd do Prahy.

Matice školská byla jedním z prvních plodů dozrávající české společnosti ve městě. Všichni si byli vědomi, že své nejvlastnější poslání zakládat obecnou vzdělanost, může škola nejlépe vykonávat ve svobodném prostředí. Byla zřízena nikoliv úředním aktem státu, nýbrž ze svobodné vůle občanů samých, majících její potřebnost za veřejný zájem prvního řádu.

Obr. 3 Matiční škola na Lineckém předměstí v Českých Budějovicích⁶⁹

---

⁶⁹ Srov. SAK, R. *Sto let budovy základní školy 1901–2001*, s. 40.

ZÁVĚR

Na vzdělání lze nahlížet jako na prostředek, který umožňuje člověku úspěšně pracovat, kulturně žít a být dobrým občanem. Ve společnosti je vzdělání vysoko oceňováno a podporuje společenský pokrok. Nelze přehlédnout obrovský vývoj, kterého vzdělávací instituce od svých počátků až do dneška dosáhly. Ať už se zaměříme na vybavenost budov, styl výuky nebo na přístup samotných učitelů a žáků k učení, vždy objevíme podstatné rozdíly. Tento fakt je ostatně dán vývojem celé naší společnosti.

První školy v Českých Budějovicích jsou doložené z roku 1373, avšak etapa jihočeského školství se začala psát až po roce 1762 povoláním školského řádu piaristů do Českých Budějovic. Metropole jižních Čech se v následujících staletích proměnila v nejvýznamnější středisko vzdělanosti na jihu Čech. České Budějovice se staly důležitým duchovním centrem přitažlivým nejen pro studenty z hostitelského města a jeho nejbližšího území.

Po příchodu Konstantina a Metoděje v 10. století na českém území začaly vznikat první školy. Nejstarší školou byla pražská katedrální škola. Velkým mezníkem pro vzdělanost bylo založení Univerzity Karlovy v roce 1348. Následoval rozkvět církevního školství v letech 1628–1774, kde se začaly uplatňovat katolické řády především jezuitské a piaristické.

Bezesporu jednou z nejvýznamnějších osobností pro celý pedagogický systém byl Jan Ámos Komenský, kterému vděčíme za organizaci školního roku a za systém hromadného vyučování. Jako důležitou osobnost nemůžu opomenout panovnici Marii Terezii, která zavedla povinnou školní docházku. Toto byly velice důležité okamžiky, které postupně napomáhaly ke zkvalitňování celého školství.

Ve své bakalářské práci jsem věnovala pozornost i vzdělávání učitelů. V dřívější době byl za vzdělaného učitele pokládán ten, který sám uměl dokonale číst, bez chyby psát, dobře počítat a z náboženství vědět tolik, kolik bylo zapotřebí každému křesťanovi. V současném školském systému je vzdělávání učitelů složitější proces. Být učitelem znamená poznat, rozumět a umět. Poznávat či rozumět světu, vzdělávacímu prostředí, žákům a studentům, i sobě samému.

Hlavním cílem mojí práce byl vývoj elementárního školství v Českých Budějovicích. Nejstarší školou se stala dvoutřídní městská škola u kostela sv. Mikuláše a sv. Prokopa a Jana Křtitele. Tyto dvě školy fungovaly až do 18. století. První obecná škola v Českých Budějovicích byla škola chlapecká v Divadelní ulici založená roku

1873. Velmi zajímavé bylo zjištění, jak vypadaly českobudějovické třídy v obecné škole před první světovou válkou. Zajímavé bylo zpracování kapitoly týkající se vyučovacích předmětů na obecných školách v letech 1859–1920. Velký přínos měla i Matiční škola založená Augustem Zátkou roku 1872, ve které se vyučovalo pouze mateřským jazykem.

S rozvojem společnosti se mění samozřejmě i školský systém. Musíme se na dnešní systém elementární výuky dívat nikoli jako na vrchol dokonalosti, ale jako na jednu z etap, kterou je třeba dále rozvíjet.

Zdrojem pro mou práci se stal státní archiv v Českých Budějovicích, kde jsem hledala potřebné informace a následně i konzultovala svá zjištění. Měla jsem možnost prostudovat nejstarší školní kroniky a další archivní prameny týkající se počátečního školství v Českých Budějovicích. Dozvěděla jsem se a poté začlenila do své práce informace, které podávají představu, jak moc a v čem se tehdejší školy lišily od těch dnešních. Studium archivních pramenů bylo velmi obtížné. Kroniky jsou psány sice česky, ale musím se přiznat, že někdy jsem měla problém přečíst určitou část, protože kroniky jsou velice staré. I přesto mě práce v archívu bavila a byla pro mě velmi zajímavou. Zpracováním takovýchto informací mě velmi obohatily o zjištění řady nových skutečností, které nejsou běžně dostupné na internetu ani v knihách. V budoucnosti bych se chtěla dál věnovat tomuto tématu, protože by bylo určitě zajímavé podrobněji prozkoumat fungování i středního školství z vybraného období.

Věřím, že se mi podařilo shrnout dílčí poznatky o historii českého i místního elementárního školství, a že má práce bude přínosem a inspirací pro další zájemce o tuto problematiku. Celou práci bych zakončila citátem od Alberta Einsteina „ *Vzdělávání je to jediné, co v nás zůstane po tom, co zapomeneme vše, co jsme se naučili ve škole.*“⁷⁰

---

⁷⁰ *Bolehlav hry a zábava*, dostupné na: <http://www.bolehlav.cz/vypiscitaytemata.php?katid=11>, [online] 13. 3. 2012.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

TIŠTĚNÉ:

CACH, J.; DVOŘÁK, K. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. 1. Vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. ISBN neuvedeno.

CIPERO, M. *Modernizace základního vzdělání*. 1. Vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. ISBN neuvedeno.

HORÁK, J.; KRATOCHVÍL M. *Nástin dějin pedagogiky*. 4. Vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-758-6.

CHMELÍK, L. *Vývoj školské správy na našem území*. Brno 2009/2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta. Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce K. Schelle.

KÁDNER, O. *Vývoj a dnešní soustava školství*. Vyd. Praha: Nakladatelství Sfinx Bohumil Janda, 1929. ISBN neuvedeno.

KASPER, T.; KASPEROVÁ, D. *Dějiny Pedagogiky*. 1. Vyd. Praha: Garda, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.

KEPRTA, J. *Definitivní učebné osnovy pro obecné školy*. Vyd. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1938. ISBN neuvedeno.

KRÁLÍKOVÁ, M.; NEČESANÝ, J.; SPĚVÁČEK V. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. 1. Vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1977. ISBN neuvedeno.

KROPÁČEK, J. a kol. *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. Vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. ISBN 80-238-3392-8.

KUTHAN, J.; KUTHANOVÁ V. *Panorama České Budějovice*. 1. Vyd. Praha: Panorama v Praze, 1980. ISBN neuvedeno.

MATĚJKOVÁ, M. *Vývoj školské správy na našem území*. Brno 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta. Katedra dějin státu a práva. Vedoucí práce K. Schelle.

MORKES, F. Pedagogické poselství T. G. Masaryka. *Rodina a Škola*. Vyd. Porátl Praha, 2007. roč. LIV č. 8.

MRZENA, J. *Počátky povinného všeobecného vzdělávacího školství v jižních Čechách*. 1. Vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Č. Budějovicích, 1980. ISBN neuvedeno.

NÁPRAVNÍK, F. *Vyučování ve třídě elementární*. 1. Vyd. Třebíč: J. F. Kubeš spol. s.r.o., ISBN neuvedeno.

NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na Jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*. 1. Vyd. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006. ISBN 80-7040-883-9.

PLETZER, K. *České Budějovice*. 1. Vyd. Třeboň: Nakladatelství Carpio: 2005. ISBN 80-864-34-11-7.

RADA, F. *Když se psalo c.k.* 2. Vyd. Nakladatelství České Budějovice, 1966. ISBN 43-009-66.

SAK, R. *Sto let budovy základní školy 1901-2001*. 1. Vyd: Nová tiskárna Pelhřimov, 2000. ISBN 80-238-5943-9.

VACÍNOVÁ, T. *Dějiny vzdělávání od Antiky po Komenského*. 1. Vyd. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského Praha, 2009. ISBN 978-80-86723-74-7.

VALÍŠOVÁ, A.; KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. Vyd. Praha: Garda Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.

VÁŇOVÁ, R. *Československé školství ve 30. letech*. 1. Vyd. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. ISBN 0862-4461.

VÁŇOVÁ, R. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. 1. Vyd. Praha: Státní nakladatelství Praha, 1986. ISBN neuvedeno.

VÁŇOVÁ, R. a kol. *Výchova a vzdělání v českých dějinách*. 1. Vyd. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-607-2.

VESELÁ, Z. *Vývoj českého školství*. 1. Vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1988. ISBN neuvedeno.

WINTER, Z. *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV a XVII století*. 1. Vyd. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1901. ISBN neuvedeno.

PRAMENY:

Státní okresní archiv v Českých Budějovicích

ELEKTRONICKÉ:

AZcitáty, [online]. [cit. 2012-01-08]. Dostupné na WWW:<<http://azcitaty.cz>>.

Bolehlav hry a zábava pro všechny, [online]. [cit. 2012-03-13]. Dostupné na WWW:<<http://bolehlav.cz>>.

Slavné vily, [online]. [cit. 2012-01-08]. Dostupné na WWW:<<http://slavnevily.cz>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I.

Tab. 2 Rozdělení hodin v učební osnově osmitřídni školy obecné v roce 1874

str. 43

Příloha II.

Tab. 3 Vzdělávací obsah na pedagogické akademii z roku 1930

str. 44

Příloha III.

Obr. 4 Učitelství ústav v Kutné Hoře, kde působil G. A. Lindner

str. 45

Příloha IV.

Propouštěcí vysvědčení z roku 1905

str. 46

Příloha V.

Obr. 5 České dívčí lyceum v Českých Budějovicích, založené roku 1903

str. 47

Příloha VI.

Obr. 6 Dámský spolek Ludmila – pohled seshora

Obr. 7 Dámský spolek Ludmila – hlavní vchod

Obr. 8 Dámský spolek Ludmila – ženy uvnitř budovy

str. 48

PŘÍLOHA I.⁷¹

Tab. 2 Rozdělení hodin v učební osnově osmitřídní školy obecné v roce 1874

Učební předměty	Ročník							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Náboženství	1	1	2	2	2	1	1	1
Jazyk vyučovací	12	10	9	8	6	4	4	3
Zeměpis, dějepis	-	-	1	2	3	3	3	3
Přírodopis	-	-	1	1	3	2	2	2
Přírodopyt	-	-				2	2	2
Počty	6	4	4	4	4	4	4	4
Měřictví a rýsování	-	-	-	-	1	3	3	3
Kreslení od ruky	-	2	2	2	2	4	4	6
Psaní	-	2	2	2	2	1	1	-
Zpěv	2	2	2	2	2	1	1	1
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2
Ženské ruční práce	-	-	3	3	3	4	4	6

⁷¹ VÁŇOVÁ, R. a kol. *Výchova a vzdělání v českých dějinách*, s. 25.

PŘÍLOHA II.⁷²

Tab. 3 Vzdělávací obsah na pedagogické akademii z roku 1930

Předměty	Praha		Brno	
	Semestr			
	I.	II.	I.	II.
Filozofie a sociologie výchovy	2	2	2	2
Psychologie obecná a pedopsychologie	2	2	2	2
Dějiny výchovy a školy národní	2	2	2	2
Organizace školy národní	-	1	-	1
Obecná pedagogika a didaktika	2	2	2	2
Školní hygiena	1	-	1	-
Výchova dětí a dospělých	1	-	1	-
Výchova dětí úchylných	-	1	-	1
Pedagogický seminář	2	2	2	2
Psych. cvičení (úvod do pokusné pedagogiky)	2	2	2	2
Praxe (hospitace a výstupy)	6	7	6	6
Hudební výchova	3	3	3	3
Gramatika vyučovacího jazyka a jeho metodika	1	2	1	2
Metodika třídy elementární	2	-	2	-
Metodika vlastivědy, obč. nauky a přírodních věd	2	1	2	2
Metodika počtů a měřictví	1	-	1	-
Metodika dovedností (kreslení, psaní a ruční práce) 5 = pro ženy o dvě hodiny více	3 a 5	3 a 5	3 a 5	3 a 5
Tělesná výchova a její metodika	1	1	1	1
Polní hospodářství (pro muže)	-	1	-	1
Exkurze				

⁷² Srov. VESELÁ, Z. *Vývoj českého školství*, s. 113.

PŘÍLOHA III.

Obr. 4 Hrádek v Kutné Hoře, někdejší učitelství, na němž G. A. Lindner působil⁷³

---

⁷³ Srov. CACH, J.; DVOŘÁK, K. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*, s. 16.

Školní okres *Budějovický*

Číslo *1*

Propouštěcí vysvědčení

Bobdan Čermák narozený dne *13. března 1898*
 v *Suchém Větvu* v *Běchovicích*, žák *třetí* třídy
 chlapecké školy měštanské, chodil do školy obecné od *16. září 1898*
 do *15. července 1903*, do školy měštanské od *16. září 1903*
 do *14. července 1906* a dostává tímto za druhé pololetí školního
 roku *1905-6* známky tyto:

Mravné chování: *chvalitebné*

Pilnost: *malá*

V jednotlivých předmětech učebních:

Předmět	Prospěch
Náboženství	<i>chvalitebný</i>
Jazyk vyučovací	<i>dostatečný</i>
Zeměpis	<i>dobrý</i>
Dějepis	<i>dobrý</i>
Přírodopis	<i>dobrý</i>
Přírodopyt	<i>dobrý</i>
Počty	<i>dobrý</i>
Měřičtví a rýsování	<i>dobrý</i>
Kreslení	<i>dobrý</i>
Zpěv	<i>chvalitebný</i>
Tělocvik	<i>chvalitebný</i>
Předměty nepovinné	Jazyk německý: <i>dobrý</i>
	Hra na housle: <i>chvalitebný</i>

Vnější úprava písemných prací: *úhledná*

Počet zameškaných půldnů učebních *5*; z nich neomluveno *4*

Žák tento vychodil úplně školu měštanskou a požíval tudíž podle § 17. zákona ze dne 2. května 1883, ř. z. č. 53, vzdělání vyššího, nežli se poskytuje školou obecnou.

⁷⁴ Srov. SAK, R. *Sto let budovy základní školy 1901–2001*, s. 22.

PŘÍLOHA V.

Obr. 5 České dívčí lyceum v Českých Budějovicích⁷⁵

⁷⁵Slavné vily, dostupné na: <http://www.slavnevily.cz/stavby/stavby-ceskych-budejovic/ceske-divci-lyceum-pensionat-jihoceska-vesna-a-zenska-skola-prumyslova>, [online] 8. 1. 2012.

PŘÍLOHA VI.⁷⁶

Obr. 6 Dámský spolek Ludmila – pohled shora

Obr. 7 Dámský spolek Ludmila – hlavní vchod

Obr. 8 Dámský spolek Ludmila – uvnitř spolku

⁷⁶ *Slavné vily*, dostupné na: <http://www.slavnevily.cz/stavby/stavby-ceskych-budejovic/ceske-divci-lyceum-pensionat-jihoceska-vesna-a-zenska-skola-prumyslova>, [online] 8. 1. 2012.

ABSTRAKT

REITINGEROVÁ, M. *Počátky základního vzdělávání v českobudějovickém kraji*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Z. Svobodová.

Klíčová slova: Vzdělávání učitelů, školství, obecná škola, měšťanská škola, počátky školství v českých zemích a vyučovací předměty v obecných školách.

Bakalářská práce se zabývá počátky školství v českých zemích, především v Českých Budějovicích. Není opomenut vznik a vývoj obecných nebo měšťanských škol. Velká pozornost je věnována založení Matiční školy Augustem Zátkou. V práci je také zmíněno vzdělávání učitelů a v neposlední řadě i obsah vyučovacích předmětů na obecných školách v letech 1869–1920. K práci patří přiložené přílohy, které obsahují fotografie škol, dámského spolku Ludmila, učitelský ústav v Kutné Hoře a propouštěcí vysvědčení z roku 1905.

ABSTRACT

The beginnings of elementary education in the region of České Budějovice.

Key words: Training of teachers, education, elementary schools, history of education in Czech lands, teaching courses in elementary schools.

This thesis deals with the beginnings of education in the Czech lands, in particular in České Budějovice. It also mentions the creation and development of elementary and middle-class schools. Great attention is paid to the foundation of Matiční school by August Zátka. The thesis concentrates also on the training of teachers, and last but not least, the content of school subjects in the years 1869–1920. The thesis is supplemented by attached annexes, which contain photos of schools, women's Association Ludmila, teacher's Institute in Kutná Hora and final report from 1905.